

NEAGOE BASARAB — ORIGINEA, FAMILIA ȘI O SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA POLITICII ȚĂRII ROMÂNEȘTI LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XVI-LEA (II)*

DAN PLEȘIA

4. CARIERA LUI NEAGOE BASARAB

S-a admis în general că nu au existat decît patru frați Craiovești, fii ai lui Neagoe I „Strehăianul“ : Barbul banul, Pârvul vornicul, Danciul, pe rînd stolnic, comis și spătar, armaș și mare vornic, și Radu mare postelnic, și că Neagoe postelnicul, care apare alături de ei în pomelnicul din ianuarie 1501, este viitorul domn Neagoe Basarab. Pomelnicul însemna deci prima sa apariție documentară.

Este deci cu atît mai izbitor faptul că în acest document, Neagoe deși mult mai tînăr și cu o dregătorie inferioară — căci titlul de postelnic ce i se dă însemna cel mult postelnic al doilea — este totuși intitulat *jupan*, calificare care nu este acordată unchilor săi adoptivi Danciul și Radu, deși erau mari dregători⁹⁶.

Neagoe nu apare ca mare postelnic decît cu începere de la 15 decembrie 1501, cînd urmează lui Radu I Craiovescul. Se menține în această dregătorie pînă în iunie 1509 cînd izbucnește răscoala împotriva lui Mihnea cel Rău.

Letopisețul Cantacuzinesc menționează că, în acel timp, Neagoe era *vătaf de vinători*⁹⁷, calitate în care comandă oastea cu care înfrînge pe Mihnea la Cotmeana, silindu-l să fugă la Sibiu, în vreme ce fiul său,

* Vezi partea I a studiului în „**Valachica — 1969**”, Tîrgoviște, f. 45—60.

96 În acea vreme nu se acorda titlul de jupan marelui postelnic în sfaturile domnești ale hrisoavelor, obicei care se va statornici de-abia mai tîrziu, către jumătatea veacului.

97 **Letopisețul Cantacuzinesc**, ediția 1960, p. 19, care folosește pentru această epocă narațiunea aproape contemporană a lui Gavril Protul asupra vieții Sf. Nifon. Funcția de vătaf de vinători, cu caracter strict militar, este echivalentă cu cea de «mare agă», titlu care va apărea abia într-a doua jumătate a veacului XVI — primul mare agă fiind un grec, Oxotie, soțul Vișanei Craiovescu.

Mircea, se retrăgea în Oltenia unde se va menține câteva luni cu sprijinul boierilor din Izvorani — Bărești cu care se înrudea⁹⁸. El trece apoi în Ungaria, de unde cu oaste de strinsură va năvăli în țară însă va fi învins la Gherghița. (vezi nota).

La înscăunarea lui Vlad V (Vlăduț) Neagoe devine mare comis⁹⁹, funcție pe care nu o va părăsi decât după 28 noiembrie 1511, adică la ruptura dintre domn și Craiovești.

Cauzele acestui conflict care a hotărât destinul lui Neagoe, nu au fost încă bine lămurite. În încercarea sa de a analiza rolul politic al Craioveștilor, I. C. Filitti atribuia atît motivele răscoalei împotriva lui Mihnea I cît și conflictul cu Vlăduț, exclusiv ambiției nemăsurate a Craioveștilor.

Această concluzie provenită mai ales din concepția că așa numitele lupte pentru domnie s-ar fi datorat exclusiv ambițiilor personale ale diferitelor „partide boierești”¹⁰⁰ este după părerea noastră fundamental greșită. Am arătat cu alt prilej¹⁰¹ că în marea majoritate a cazurilor nu au existat lupte — cel puțin pentru veacurile XVI—XVII — decât atunci cînd politica domnului din scaun punea în pericol însăși existența țării, din ce în ce mai periclitată de presiunea crescîndă a puterii otomane.

Astfel de circumstanțe au provocat și ridicarea împotriva lui Mihnea cel Rău. Este incontestabil că acest fiu al lui Vlad Țepeș era un dezechilibrat. Dar în ochii țării el mai avea un mare păcat : rupt de țară încă din cea mai fragedă copilărie, el era un instrăinat. Crescut în Ungaria de unde încercase de mai multe ori să tulbure domnia lui Vlad Călugărul și a lui Radu cel Mare¹⁰², el nu se sfiește ca la moartea acestuia din urmă, în 1508, să cerșească ajutorul turcesc pentru dobîndirea

⁹⁸ Din Borăști-Gorj, stăpînire a acestui neam — Mircea dă ca domn, hrisoave la 7 septembrie, 29 octombrie și 3 noiembrie 1509, publicate : primul în Stoica Nicolaescu, **Documente slavo române**, p. 16 iar celelalte în St. Grecianu, **Șirul voievozilor cu divane**, p. 22 ; Al. Ștefulescu, Tismana, ed. 1909, p. 212 ; același, **Documente slavo române privitoare la Gorj**, p. 65 ; G. Ghibănescu, **Surete și Izvoade**, I, p. 322 ; **D.I.R.**, XVI, I, p. 53, 54.

⁹⁹ Primul document de la Vlăduț vodă, cuprinzînd sfatul domnesc este din 1 aprilie 1510.

¹⁰⁰ Pe care unii scriitori nu s-au sfiit să le califice drept „coterii”.

¹⁰¹ G. D. Florescu și Dan Pleșia, **Mihai Viteazul. Originea și familia sa**.

¹⁰² **Hurmuzaki**, II, p. 363 ; I. Conduratu, **Relațiunile Țării Românești și Moldovei cu Ungaria**, București, 1898, p. 211, 1494. Un emisar al lui Mihnea este prins în Țara Românească. I. Bogdan, **Vlad Țepeș**, p. 52, 1494, Vlad Vodă Călugărul scrie sibienilor că a tăiat nasul unui agent al lui Mihnea, venit în țară ca emisar al acestuia pe lângă unii boieri, **Ibidem**, p. 52 ; I. Conduratu, **op. cit.**, p. 211, 1497, Mihnea pregătea o incursiune în Țara Românească, dar a fost împiedicat din ordinul regelui Ungariei (vezi și I. Bogdan, **Relațiile...**, p. 214—217 și P. P. Pănaiteșcu, **Documente din arhivele Sibiului**, p. 12).

scaunului, înlăturînd astfel pe domnul dorit de țară și sprijinit de Ungaria: Danciul fiul lui Basarab Țepeluș¹⁰³. Activînd mai repede, turcii impun pe Mihnea.

Primit de nevoie și deci cu neîncredere, acesta nu putea fi — cel puțin la început — decît un tolerat. Datorită firii sale, domnia lui deveni repede o tragedie¹⁰⁴. Ea izbucnește în vara anului 1509. De bună seamă trebuiau să piară toți cei care se înrudeau cu, sau fuseseră sfoțnici ai predecesorului său și cei care sprijineau pe Danciul voievod. Nu cunoaștem din păcate numele celor asasinați atunci, numeroși după izvoarele ungurești. Știm însă că printre ei se afla și marele comis Pârful, nepotul de soră al lui Radu cel Mare, a cărui soție fusese necinstită de Mihnea. Îndîrjirea fratelui ei, Dimitrie Iakșiei împotriva lui Mihnea pe care-l ucide la Sibiu la 12 martie 1510 se explică astfel mai bine decît dacă socotim pe Iakșiei doar ca partizan al lui Danciul Țepeluș.

Împotriva Craioveștilor, urgia lui Mihnea s-a dezlănțuit cu toată puterea. Urmările sînt cunoscute. Ei reușesc să scape fugind peste Dunăre — în vreme ce în țară, din poruncă domnească, curțile și chiar mănăstirea lor de la Bistrița sînt pustiite — și apelează nu la ajutorul turcesc ci la al rudei lor Mehmet beg, pașa de Nicopol¹⁰⁵, împreună cu care hotărăsc înlocuirea lui Mihnea¹⁰⁶.

Deoarece Danciul Țepeluș fusese asasinat împreună cu Iakșiei la Sibiu, îndată după uciderea lui Mihnea, domn devine Vlad V (Vlăduț) fiu dintr-a doua căsătorie a lui Vlad Călugărul cu Maria văduva lui Ba-

103 **Hurmuzaki, II**, p. 573; I. Conduratu, **op. cit.**, p. 219. La 6 aprilie 1508, regele Ungariei scria trimisului său în Țara Românească, arătîndu-i că deoarece boierii doresc domn pe fiul lui „Wayvodae Chypelles”, a poruncit comitetului de Timișoara să dea sprijin românilor împotriva **celuilalt voievod și Turcilor**. Danciul se afla în acest timp în Ardeal. Mihnea este înscăunat cu forța de turci și la 21 iulie 1508, regele Ungariei scria celui al Poloniei că: boierii români vroiau domn pe fiul lui Țepeluș. Turcii au venit însă grabnic cu Mihnea, silindu-i să-l primească. Nici Ungaria nu-l voia pe Mihnea. Acesta dă asigurări că va fi credincios regelui (vz. și Gh. Șincai, **Cronica Românilor**, ediția, 1886, II, p. 180 și următoarele).

104 Pentru cruzimile sale fără rost cf. documentele citate de N. Iorga, **Studii și Documente**, III, p. XLIII. Ele au inspirat (chiar) și baladele populare.

105 Acest fapt a fost foarte bine relevat de Manole Neagoe, **Despre politica externă a lui Neagoe Basarab**, în revista Studii, IV, tom. 19, (1966), p. 747—748.

106 Presupunerea lui I. C. Filitti (**op. cit.**, p. 53—60) că „se poate ca Pârful vornicul Craiovescu să fi fost și el pretendent la domnie după înlăturarea lui Mihnea”, nu se poate susține. Menită doar să aducă o dovadă în plus a „ambîției” Craioveștilor, aserțiunea se întemeie pe exclamația pe care autorul Vieții lui Nifon o punea în gura lui Mihnea după înfrîngerea de la Cotmeana: „De vreme ce făcu puiul de leu așa, dar cînd va veni leul cel mare ce va face? Dacă aceste cuvinte au fost într-adevăr pronunțate, ele nu pot decît să însemne că la Cotmeana nu avusese loc decît o ciocnire cu un corp redus de oaste, comandat de Neagoe, atacul final împotriva lui Mihnea urmînd să fie dat de grosul oștirii comandată de unul dintre Craiovești.

sarab Țepeluș. El era deci frate vitreg și cu Radu cel Mare și cu Danciul. Se putea deci nădăjdui ca prin el, tradiția domniilor pămîntene de liniște și bunăstare să poată fi continuată. Pasajul din „*Viața Sf. Nifon*” privind jurămintele reciproce dintre Craiovești și noul domn par să fie o născocire a autorului¹⁰⁷, pentru a putea agrava vina lui Vlăduț în neînțelegerile ce aveau să urmeze, prezentându-l ca un călcător de jurămint.

Originea conflictului care la început pare să fi avut un caracter personal, fiind limitat la Domn și la unii dintre Craiovești, credem că poate fi atribuită în mare parte și intrigilor marelui vornic Bogdan. Acesta era un venetic — s-ar părea un moldovean de neam mare¹⁰⁸ — pripășit prin nu știm ce împrejurări la Curtea lui Radu cel Mare¹⁰⁹, care în 1505 îl căsătorește chiar cu sora sa Caplea, rămasă de curînd văduvă după marele logofăt Stoica din Bucov¹¹⁰.

Bogdan era deci cumnat și cu Vlăduț Vodă, astfel încît încrederea de care s-a bucurat nu trebuie să ne mire, mai ales avînd în vedere lipsa de experiență a unui domn încă foarte tînăr¹¹¹.

Nu există deci motive pentru a pune la îndoială spusele cronicii

107 **Letopisetul Cantacuzinesc**, ed. 1960, p. 17—18. Dealtfel chiar I. C. Filitti recu-că „Craioveștii își pun viața” pentru Vlăduț vodă, în lupta de la Gherghița, împotriva lui Mircea, fiul lui Mihnea, care reușise să se strecoare pînă acolo în scopul de a ocupa domnia (St. Nicolaescu, **Letopisetul Țării Românești**, în *Revista pentru Istorie, arheologie și Filologie*, (RIAF), vol. XI, partea I, p. 118 : G. Șincai, **Cronica Românilor**, ed. 1886, II, p. 202, citînd pe Filstich. Nici **Letopisețul Cantacuzinesc**, atribuit logofătului Stoica Ludescu nici **Istoriile domnilor Țării Românești**, ale lui Radu Popescu nu cunosc această luptă. Dar efectiv, curtea domnească, care la 1 iulie 1511 se mai afla la Țirgoviște, la 10 iulie era la Dridih, lângă Gherghița.

108 S-ar părea că el era unul din începătorii neamului Bogdăneștilor moldoveni care revendicau o descendență din Bogdan vodă tatăl lui Ștefan cel Mare, Bogdan mai fusese o dată căsătorit și soția sa de care se despărțise din motive de oportunitate, mai trăia în momentul recăsătoririi sale cu Caplea, ceea ce a stîrnit violenta opoziție a patriarhului Nifon și a fost cauza primară a rupturii sale cu Radu cel Mare. (**Letopisețul Cantacuzinesc**, ed. 1960, p. 8). Printr-unul din fii săi, din prima căsătorie, Cenciul al lui Bogdan, mare spătar și mare paharnic între 1526—1533, Bogdan este începătorul boierilor din Popești pe Dimbovița lângă București), care înrudindu-se la sfîrșitul veacului XVI cu cei din Sintești (urmași ai lui Staico din Sintești, mare vornic sub Radu Paisie și **socrul lui Iane Cantacuzino unchiul lui Mihai Viteazul**), au dat naștere neamului Sintești - Popești, din care se trag atît marele ban Radu Sintesescu (+ 1672) cît și nepotul său de soră Radu Popescu cronicarul.

109 Unde apare ca mare spătar la 9 martie 1502. În 1505 devine mare logofăt și la 8 septembrie 1510, mare vornic.

110 **Letopisețul Cantacuzinesc**, ed. 1960, p. 8.

111 Nașterea lui Vlăduț nu poate fi așezată înainte de 1584, deoarece Basarab Țepeluș, murind în primăvara anului 1482, recăsătorirea văduvej sale Maria cu Vlad IV Călugărul, nu putea avea loc în mod logic, decît cel mai devreme un an mai tîrziu, adică în 1483. Vlăduț avea deci în 1511, cel mult 27 de ani. Vîrsta de 16 ani indicată de inscripția de pe mormîntul său nu poate fi exactă.

despre intrigile lui Bogdan, a cărui atitudine poate fi ușor explicată prin invidia ce i-o trezeau — lui, cumnat a doi domni — strălucirea și rolul covârșitor jucat de Craiovești în destinele țării.

Peste această intrigă de Curte s-au suprapus însă repede puternice influențe externe, născute din lupta pentru succesiunea la tron ce începuse între doi din fiii sultanului Baiazid II, Ahmed și Selim. Din arzul lui Hassan Pașa menționat mai sus se poate deduce că Vlăduț înclina către Selim, în care Craioveștii vedeau însă o amenințare pentru autonomia țării. De aceea Barbul banul îl și sfătui să nu se supună lui Selim, dar Vlăduț nu l-a ascultat.

Arzul scoate astfel în evidență principiile care au călăuzit pe Craiovești în politica față de Poartă, respectarea îndatoririlor decurgând din drepturile acestora de suzerană, dar și rezistența, la nevoie cu armele în mână — împotriva încălcărilor abuzive¹¹².

În fața primejdiei transformării țării în raia¹¹³ ei găsesc un sprijin puternic în ruda lor, Mehmet bei, pașa de Nicopole¹¹⁴ rivalul lui Hassan Pașa și pare-se partizan al lui Ahmed, cu ajutorul căruia reușesc să înscăuneze pe Neagoe.

Realitatea este, deci, departe de a corespunde modului cum a fost prezentată în trecut desfășurarea și cauzele evenimentelor premergătoare acestei înscăunări.

Influența externă a frământărilor din Turcia fiind încă inedită, întreaga dramă a fost socotită o chestiune pur internă. Ruptura dintre Vlăduț și Craiovești a fost pusă pe seama faptului că aceștia din urmă „și pierduseră răbdarea“ văzându-se înlăturați din dregătoriile mari și că din această cauză ei „s-au întors împotriva domnului“¹¹⁵.

Nimic mai inexact decât acest fel de a expune lucrurile. Pentru a-și „pierde răbdarea“ Craioveștii ar fi trebuit să fi fost sistematic înlăturați din dregătoriile pe care le deținuseră atîția ani de-a rîndul, și aceasta pe o durată mai lungă. Documentele ne dovedesc însă cu totul altceva: Vlăduț, care-și dotora domnia Craioveștilor, îi acoperă de onoruri. Barbul e mare ban¹¹⁶, Danciul mare vornic în

112 Politica urmată cu dîrzenie și multă abilitate și de urmașii lor, domnii Craiovești din veacul XVII.

113 Mustafa Mehmet, **op. cit.**, p. 928.

114 Același care în 1522 va revendica domnia.

115 I. C. Filitti, **Banatul ...**, p. 60.

116 Din felul cum a fost expus mersul evenimentelor de I. C. Filitti (**ibidem**) se poate deduce că el socotea că și Barbul era amenințat în marea bănie, prin faptul că la 17 august 1511, Bogdan vornicul figurează primul pe lista semnatarilor actului de legămînt al lui Vlăduț vodă față de regele Ungariei și că printre semnatori se afla și Deateo banul (**Hurmuzaki**, XV, p. 213). Acesta care apare și la 28 noiembrie 1511, dar numai ca ispravnic al hrisovului, aparținea puternicului neam al boierilor din Izvoranii de Muscel. Era un boier bătrîn, care deținuse o clipă marea bănie sub Vlad Călugărul (1494) și pe deasupra și înrudit cu Cra-

1510¹¹⁷, Neagoe (viitorul domn) e mare comis iar „cumnatul” său Marcea, mare postelnic¹¹⁸. Chiar și Pârvul II, fiul lui Pârvul vornicul, e aflat ca mare stratornic în iulie 1511¹¹⁹. Singur Pârvul I nu deține nici o funcție el figurează însă constant în fruntea sfaturilor domnești imediat după fratele său Barbul. Dar lipsa sa din dregătorie nu este un fapt nou, căci încă din zilele lui Radu cel Mare, *din 1501*, el încetase de a mai fi mare vornic și totuși Craioveștii nu par (la) nici un moment să se fi socotit neîndreptățiți, după cum nu se socoteau nici acum sub Vlăduț, dovadă că tot ei îi salvează scaunul *în vara anului 1511*.

Prezența Craioveștilor în sfaturi este constantă până la 28 noiembrie 1511, însă sfatul documentului următor, *din 27 decembrie*¹²⁰, este cu totul altul: cu excepția lui Marcea, Craioveștii lipsesc cu toții. Ruptura se consumase și Bogdan își atinsese scopul.

Și aci cronica spune adevărul, căci este mai mult decît sigur că printre argumentele folosite de Bogdan pentru a învrăjbi pe Vlăduț cu Craioveștii și a-l întărită cît mai mult, era unul la care prea puțini domni puteau rămîne insensibili: pericolul prezentat pentru domnie de faptul că Neagoe, fiu de domn, se afla în țară și încă chiar printre marii

ioveștii. Prezența sa într-un act de natura celui din august 1511 era deci, normală. Sub Vlăduț, **el nu redevine mare ban în funcție decît în ianuarie 1512, adică după ruptura cu Craioveștii**. Neagoe Basarab îi va păstra de altfel favoarea sa. (apare și în sfaturile din 11 octombrie 1512, în locul lui Barbul care e beneficiarul hrisovului, la 24 octombrie 1513, 11 ianuarie și 16 martie 1513. însă întotdeauna pe locul al 2-lea după Barbul. (D.I.R. XVI, I, p. 89, 97, 107 și 108).

117 Danciul pare să fi murit imediat după aceasta, căci nu mai este niciodată întîlnit în viață după 10 ianuarie 1511. Danciul mare pîrcălab de Poienari, care apare în sfaturile din 27 decembrie 1511 și 8 ianuarie 1512 este altă persoană, de altfel neidentificată.

118 Era căsătorit cu Marga, fiica lui Pârvul I, cunoscută mai tîrziu ca „Marga cea bătrînă din Caracal”. Ea este mama lui Matei banul și al lui Vâlsan **din Caracal. Din căsătoria** acestuia din urmă cu Maria fiica Călei **din Brâncoveni** și a lui Deatco armașul **din Izvorani** (nepot al lui Barbul Deatcovici, mare postelnic între 1533—34 și a banului Deatco citat la nota precedentă), se trag Craioveștii — Brâncoveni. Filiația Craioveștilor este complet greșită la I. C. Filitti, care pe o parte dădea ca posibilă descendența lui Deatco armașul din Vlădaia, sora Margăi, și din Vâlsan Furcovici marele logofăt de la 1530—1534, iar pe de alta credea că Deatco și Călea **adoptaseră** pe fiii lui Vâlsan.

Contrariu celorlalți boieri rămași alături de Vlăduț și după conflictul cu Craioveștii, și pe care îi vom găsi și alături de Neagoe, Marcea nu mai apare sub acesta cu toate că mai era în viață în 1519, dăruind chiar mănăstirii Bistrița o splendidă evanghelie îmbrăcată în argint aurit. (**Inscripțiile medievale ale României**, I, p. 627, unde însă este greșit zis „din Șitoaie”, fiind astfel confundat cu Mărcea fratele Ancăi Craioveasca din Coiani, bunica lui Radu vodă Șerban).

119 D.I.R., XVI, I, p. 71, 72.

120 D.I.R., XV, I, p. 74.

dregători, putînd deci la orice moment să se erijeze în pretendent¹²¹.

De remarcat că — în contradicere cu cele ce s-au scris în ultimele două decenii — nimeni nu tăgăduia originea domnească a lui Neagoe. Boierii care îl apără față de Vlăduț — și care nu sînt Craiovești — spun doar că „*este fecior de al nostru* (adică crescut printre ei) și că nu are ricleșug”¹²² și că „*este și el ca și ceilalți boieri ai țării*”¹²³, ceea ce credem că însemna desigur : credincos domnului.

Este inexat că boierii au jurat că Neagoe nu era fiu de domn¹²⁴. Vlăduț a cerut într-adevăr Craioveștilor să jure, dar nici *Letopisețul Cantacuzinesc* nici *Istoriile domnilor Țării Românești*, nu spun că jurămîntul a avut loc. În primul, se arată că Bogdan nu a venit să stea de față¹²⁵, iar Radu Popescul — deși prea puțin favorabil lui Neagoe — scrie doar că : „Vlad vodă stringînd pã Craiovești, *le-au dat să jure că nu iaste fecior de domn*, și neputînd jura, să-i taie nasul sau să-i scoată ochii, după îndemnul lui Bogdan”¹²⁶.

Este deci limpede că jurămîntul nu a avut loc.

Toate acestea s-au petrecut în decurs de o lună, adică între 28 noiembrie și 27 decembrie. Rapiditatea cu care s-au desfășurat apoi evenimentele trebuie să fi surprins chiar și pe protagoniștii dramei.

Sărăcia izvoarelor narrative lasă nelămurită o parte din cauzele crizei, care privită sub o perspectivă lărgită de informațiile mai numeroase de care dispunem astăzi, numai poate fi atribuită exclusiv Craioveștilor. Întreaga lor atitudine față de Vlăduț dovedește loialitatea lor. Pe de altă parte domnul le datora totul : și înscăunarea sa în 1510 și salvarea sa numai cu cîteva luni înainte.

Nu se poate admite o schimbare atît de bruscă a raporturilor dintre ei fără motive mai temeinice decît niște simple jigniri aduse orgoliului lor¹²⁷, jigniri care de altfel am dovedit că nici nu au existat.

Rămîn, deci, ca singure motive plauzibile situația externă și uneltirile lui Bogdan. Craioveștii și Neagoe, a cărui viață era acum direct a-

121 Simplul fapt că Bogdan s-a servit de argumentul originii domnești a lui Neagoe, poate servi ca o dovadă peremptorie a autenticității acestei origini, căci este greu de închipuit că ar putea fi o născocire a sa. Faptul că Vlăduț vodă, care copilărise cu Neagoe i-a dat crezare, este o altă dovadă în acest sens. Se afirmă deasemeni și afirmația că Neagoe și-a atribuit o origină domnească după înscăunare.

122 *Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. 1960, p. 21.

123 Gavril Protul, *Viața lui Nifon patriarhul*, ediția Tit. Simedrea, p. 11, citat de P. P. Panaitescu, *Invățăturile lui Neagoe Basarab*, p. 8.

124 P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 8 : „Dar nimeni nu uitase că boierii în vremea lui

Vlad Vodă **juraseră** domnului că : Neagoe este un adevărat fiul nostru...”.

125 p. 9.

126 p. 29.

127 I. C. Filitti, *Banatul...*, p. 60.

menințată, se refugiază iarăși peste Dunăre, la Mehmet bei, unde se hotărăște înlocuirea lui Vlăduț prin Neagoe.

Este incontestabil că neamul Craioveștilor avea tot interesul ca el să devină domn, cu toate că situația lor le permitea să disprețuiască mi-lele domnești — dar nu e mai puțin adevărat că înscăunarea lui Neagoe s-a datorat și faptului că în acel moment el era singurul membru al casei domnitoare apt să domnească¹²⁸. Se repeta deci situația din 1510.

S-ar părea chiar că la luarea acestei hotărâri, Craioveștii nu au fost singuri. Relatînd evenimentele, *Letopisețul Țării Românești* scrie că „Părvuleștii... viind la București cu toată oastea lor (împreună cu Mehmet beg) făcut-au mare război cu Vlăduță Vodă, iar niște boieri de ai lui l-au vîlenit și i-au tăiat capul, și au domnit ani doi”¹²⁹, iar o altă variantă a acestui Letopiseț precizează: „Și au fugit Părvuleștii preste Dunăre și au ridicat domn pre Băsărab Vodă și au chemat pre Mehmet bei — ce l-am chiebat Mihail Oglu — într-ajutor. Și au avut mare răz-boiu la București cu Vlăduț Vodă. Deci Calotă vornicul și alți boieri au vîlenit de cătră Vlăduț Vodă și i-au tăiat capul lui. Și au șazut în locul lui Băsărab Vodă m (e) s (i) ța fev (ruarie) 8 d (e) ni l (ea) t 7020”¹³⁰.

Această știre care lipsește în celelalte cronici¹³¹ se dovedește la o analiză mai atentă, a fi exactă. Într-adevăr boierii care alcătuiesc încă din primele zile sfatul lui Neagoe Basarab¹³² sînt cu foarte mici excepții cei care rămăseseră lingă Vlăduț după pribegia Craioveștilor.

128 Fiii lui Radu cel Mare, singurii care ar fi putut aspira la domnie, erau încă nevîrstnici — nici chiar cel mai în vîrstă, Radu (de la Afumați) nu atinsese încă 20 de ani.

129 Publicat de Stoica Nicolaescu, în *R.I.A.F.*, p. 115. (vz. nota).

130 Prof. I. I. Georgescu, *O copie necunoscută a Letopisețului Cantacuzinesc*, în *Mitropolia Olteniei*, an XIII (1961) nr. 7—8, p. 504. Manuscrisul, care a aparținut arhiereului Narcis Crețulescu, de la mănăstirea Neamț, diferă de celelalte manuscrise ale acestui letopiseț, prin faptul că dă foarte multe precizări de amănunt extrem de importante pentru istoria Țării Românești.

131 Altit Stoica Ludescu (*Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 22) cit și Radu Popescu (*Istoriile...*, p. 29) se mulțumesc să redea că: „pașa (Mehmet) i-a tăiat capul, supt un păr”, ultimul arătînd că lupta s-a dat la Văcărești, den jos de București. Precizarea locului execuției „supt un păr”, se datorează autorului Vieții Sf. Nifon, și pare a fi o reminiscență biblică. „Amănuntul „supt un păr” neconfirmat de alte izvoare, a fost într-adins căutat de autor, ca să justifice omorîrea călcătorului de jurămint prin „judecata și răscumpărarea lui Dumnezeu”. Autorul l-a găsit în cartea a doua a lui Samuil, XVIII, 9”. (Introducerea la *Letopisețul Cantacuzinesc*, ediția 1960, p. XXII, nota 2).

132 D.I.R., XVI, I, p. 77.

Iată componența sfaturilor respective :

VLĂDUȚ VODĂ

(la 27 dec. 1511 și la 8 ian. 1512)

Jupan Bogdan	mare vornic
Jupan Danciul	mare pârcălab
Jupan Dețco	ban
Jupan Oancea (din Batiu)	mare logofat
Jupan Harval	mare vistiier
Jupan Semca (din Tega și Tătărlage)	spătar
Calota	comis
Stanciul	paharnic
Ivan (Călinescu)	stolnic
- Marcea	postelnic

NEAGOE BASARAB

*la 26 mai 1512)*¹³³

Jupan Barbul Kralovski	
Jupan Pârvu	fost vornic
Jupan Calotă	mare vornic
Jupan Ivan (Călinescu)	mare logofat
Harval	mare vistiier
Radu (Căpătâna, din Sălătruc ?)	spătar
Drăghici (din Florești)	paharnic
- Hamza (din Obislav)	comis
- Barbu (din Bucov)	stolnic
- Manea (Perșanu)	clucer
Radu și Stanciul	stratornici

La prima vedere s-ar părea că schimbarea este importantă, dar în realitate dispar numai Bogdan vornicul, Danciul pârcălabul, Stanciul paharnicul și după cum am mai spus, Marcea postelnicul. „cumnatul” domnului, căci : Deatco banul deși nu mai ocupa vreo funcție rămâne în favoare, Semca spătarul devine mare sluger, dregătorie care pe atunci numai incidental figura în sfat, iar Oancea din Batiu devine (mare) pârcălab. Chiar și Radu postelnicul este fostul postelnic al lui Vlăduț până la 10 iulie 1511.

Dar ce este mai important pentru adevărarea spuselor cronicilor citate, este faptul că printre sfetnicii noului domn se află două rude foarte apropiate ale lui Vlăduț : cumnatul său Calotă (din Stoenesti și Slăveni, Romaniți), căsătorit cu sora sa *bună*, Neacșa¹³⁴, și Barbul stolnicul, fiul lui Staico logofătul din Bucov și al Caplei, sora vitregă a lui Vlăduț.

Prezența lor printre sprijinitorii lui Neagoe dovedește că vicleșnia lui Vlăduț nu a fost o trădare din motive de oportunitate, ci că înlocuirea lui Vlăduț se impunea din cauze extrem de grave, pe care arzul lui Hassan pașa le poate astăzi, în bună parte explica.

NEAGOE DOMN

Domnia lui Neagoe s-a bucurat de o atenție deosebită din partea istoriografiei noastre, datorită mai ales avântului cultural, prea puțin obișnuit pentru acele vremuri. În cadrul acestor cercetări s-au făcut și amănunte aprecieri menite să contureze figura lui Neagoe.

133 Este primul document de la Neagoe Basarab cuprinzând sfatul domnesc.

134 Ambii erau copiii lui Vlad Călugărul și ai Mariei (monahia Eupraxia) văduva lui Basarab IV Tepeș. La 4 iunie 1512 (**D.I.R.**, XVI, I, p. 77), Neagoe Basarab întărește „Cinstitului boier **din casa domniei mele, jupan Calota vel vornic și**

Privit de unii ca un domn cu o personalitate puternică și multilaterală, un adevărat principe al Renașterii¹³⁵, el devine pentru alții un călugăr încoronat¹³⁶, fiind considerat incapabil, din lipsa unei culturi adecvate, să fi compus o operă de importanța „Învățăturilor”¹³⁷ și chiar aproape alăturat lui Vlad Țepeș în ceea ce privește cruzimea și pornirile sale violente¹³⁸.

Dar ca în majoritatea studiilor mai vechi de acest fel, nu s-au luat în considerație decât unele aspecte, problema fiind privită doar sub anumite laturi, de ordin mai mult subiectiv. De aci marea deosebire dintre numeroasele păreri emise atât asupra lui Neagoe cât și asupra autenticității „Învățăturilor”¹³⁹.

Deabia în ultimii ani, cercetări de o remarcabilă nepărtinire și adâncire au pus în adevărata ei lumină figura lui Neagoe ca om și ca domnitor¹⁴⁰. Dedicate una spinoasei și mult contraversatei probleme a autenticității „Învățăturilor”, adică de a ști dacă Neagoe Basarab este sau nu autorul acestei opere „scrisă de cel mai mare scriitor român al epocii vechi”¹⁴¹, cealaltă politicii sale externe¹⁴², aceste lucrări scot la iveală paralelismul perfect existând între sfaturile pe care Neagoe le da fiului său și politica pe care el însuși a practicat-o.

Astfel cînd povățuiește pe urmașii săi să nu verse singe este că și el s-a ferit pe cît posibil a o face. Jalba trimisă sultanului de un grup de boicri potrivnici lui Neagoe — probabil partizani ai pribeagului Mircea Vodă fiul lui Mihnea cel Rău, numește 11 boieri tăiați, adăugînd că încă alți 3000 (sic) de oameni au fost trecuți prin sabie¹⁴³.

Valoarea acestor informații, pornite de la oameni care ofereau înrobirea totală a țării în schimbul „punerii la loc a pagubelor lor” și numărării unui domn nou agreeat de ei este nulă. Dealtfel, afirmația lor este în parte și documentar falsă. Este adevărat că Bogdan și probabil Dan-

---

jupănelei lui Neacșu, **fata lui Vlad Vodă**, și feciorilor și fiicelor lor anume Stanca și Caplea”, satul Drăgănești de lângă Tîrgoviște, jumătate „pentru că a dat Vlad Vodă fie-sii Neacșei, de zestre”.

135 Dintr-această categorie fac parte Nicolae Bălcescu și B. P. Hasdeu, citați de Dan Zamfirescu, **Învățăturile lui Neagoe Basarab**, Problema autenticității, în **Studii și articole de literatură română veche**, București, 1967, p. 69—70 și în *Romanoslavica*, VIII, 1963.

136 A. D. Xenopol, **Istoria Românilor**, ed. III, vol. IV, p. 178, V, p. 212, citați de același, p. 71.

137 P. P. Panaitescu, **Învățăturile lui Neagoe Basarab**, Problema autenticității, extras din „Balcania”, V. 1, București, 1946.

138 *Ibidem*, p. 9—11.

139 Pentru aceasta cf. Dan Zamfirescu, **op. cit.**, care în analiza sa asupra autenticității acoperă întreaga bibliografie a chestiunii.

140 Dan Zamfirescu, **op. cit.**, p. 69—182.

141 *Ibidem*, p. 119.

142 Manole Bogdan, **op. cit.**

143 Mustafa Mehmet, **op. cit.**, p. 929.

ciul pircălabul și unii dintre ceilalți au fost executați, însă Yuvancea (care este Ivan Călinescu) mare logofăt sub Neagoe, pe care-l trădează în octombrie 1513, este doar călugărit și surghiunit la Mănăstirea Snagov¹⁴⁴, iar un pretendent obscur doar însemnat la nas conform obiceiului spre a-l face inapt să domnească¹⁴⁵.

Cînd adresează fiilor săi cuvintele : ...Dacă vrea să pună pe cineva în dregătorie, să-l pună pe fiecare cum i se potrivește. Așa se cuvine dacă vreți să așezați pe dregătorii voștri în dregătoria voastră, *nu după pîrtinirea și pentru înrudire*¹⁴⁶, el nu face decît să le recomande politica urmată de el însuși.

Atingem aici o chestiune capitală pentru lămurirea domniei lui Neagoe Basarab : raporturile sale cu Craioveștii și cu celelalte mari neamuri ale țării. Plecînd de la ideea emisă cîndva de I. C. Filitti, o seamă de istorici au admis fără alte cercetări — pe care noile izvoare de informație le făceau totuși posibile — că Neagoe a fost adus în scaun de Craioveștii domniei să-și consolideze definitiv situația, sau chiar că prin Neagoe, ei voiau să se instaleze ca dinastie domnitoare¹⁴⁷. Deabia recent s-a observat că sub Neagoe Basarab, Craioveștii au fost departe de a avea situația de care se bucuraseră sub Vlad Călugărul, Radu cel Mare¹⁴⁸ și chiar sub Mihnea și Vlăduț, cînd toți cei patru frați dețineau dregătoriile cele mai seamă. La înscăunarea lui Neagoe, doi dintre ei, Danciul și Radu muriseră, iar Pîrvul — tatăl adoptiv al domnului — în puținele luni ce-i mai erau date să trăiască — rămîne doar „fost mare vornic”. Singur Barbu cel Bătrîn continuă a fi mare ban, dregătoria pe care o deținea din 1495. Nici un alt Craiovesc nu vine să umple golul, și nici unul nu va figura pînă tîrziu în sfaturile lui Neagoe cu toate că frații

144 Dispare din sfaturi după 24 octombrie 1513. Urmează apoi un gol documentar pînă la 8 mai 1514, dar marea logofeție este vacantă pînă la 23 iulie cînd este ocupată de Harvet, fostul mare visticier. Ivan logofătul moare la mănăstirea Snagov, unde este și îngropat. Inscripția funerară dă ca dată a morții 4 februarie 1514, (N. Iorga, **Inscripții din bisericele României**, I, p. 168 ; N. Șerbănescu, **Istoria minăstirii Snagov**, p. 172. Știrea despre călugărirea forțată a lui Ivan Călinescu se află în *Cronologia Tabelară*, publicată de N. Iorga : **Operele Stolnicului Constantin Cantacuzino**.

145 Cam în aceeași vreme un pretendent la scaunul Moldovei este prins de Bogdan Vodă și decapitat.

146 P. P. Panaitescu, **Invățăturile...**, p. 227.

147 Ibidem, p. 8 : Matei Cazacu, **De ce a clădit Neagoe Basarab biserica mănăstirii Argeșului**, în *Glăsur Bisericii*, an XXVI (1967) nr. 7—8, p. 774—787. Bazîndu-se pe informațiuni genealogice în mare parte greșite, P. P. Panaitescu afirma chiar că : „Neagoe s-a înconjurat în sfatul său de rude, unchi, frați, veri din familia Craioveștilor, care au acaparat demnitățile țării...” (**ibidem**, p. 30). Nu ca recomandările din „Invățături” contrariu atitudinii lui Neagoe, care și-a umplut divanul cu rudele sale Craiovești”. (**ibidem**, p. 52).

148 Dan Zamfirescu, **op. cit.**, p. 153—158. Insușindu-ne fără rezerve punctul său de vedere asupra situației Craioveștilor sub Neagoe, aducem aci cîteva date suplimentare privitoare la compunerea sfaturilor lui Neagoe.

săi vitregi Preda și Pirvul — ambii viitori mari bani, erau la o vîrstă cînd puteau aspira la funcțiuni publice¹⁴⁹.

Numai Hamza din Obislav, care putea revendica o descendență prin femei din Craiovești, devine mare comis în 1512 și spătar în 1520, dar Stroe și Bădică din Hotărani, marii postelnici dintre 1514—1520 se înrudeau cu Neagoe prin mamele lor, nu prin Craiovești.

Nu se poate nici vorbi despre o favorizare a boierimei oltene în dauna celei din Muntenia. Cunoașterea originii sfetnicilor lui Neagoe arată dimpotrivă că el a știut să păstreze o *cumpănă perfectă între cele două provincii* care alcătuiau Țara Românească. Dacă Harvat, vistier și apoi mare logofăt se putea socoti oltean¹⁵⁰, în schimb Calotă vornicul, ginerele lui Vlad Călugărul, cei doi stolnici Barbul și Jitianu¹⁵¹ din Bucov, nepoții de fiică ai aceluiaș domn, Drăghici din Florești paharnicul, Dumitru din Văcărești vistierul, Hamza comisul, din Obislav, Udrea din Boldești, mare armaș, Neagoe din Clocotici și Bumbuiești mare postelnic în 1516, ginerele altei nepoate a lui Vlad¹⁵², erau toți munteni.

Cele mai mari neamuri ale țării erau deci alături de Neagoe, cum fuseseră alături de Vlad Călugărul, de Radu cel Mare și chiar de Mihnea și de Vlăduț, și cum vor fi și alături de Radu de la Afumați¹⁵³. Toate în afară de unul — cel al puternicilor Izvorani din Muscel¹⁵⁴ și a ci-

149 Preda apare în sfat, fără dregătorie o singură dată de abia la 18 iunie 1517. Devine mare ban la 10 aprilie 1520, după retragerea unchiului său Barbu. Nici chiar cumnatul său Marcea, fostul mare postelnic al lui Vlăduț, nu mai dobindește vreo funcție pînă la moartea sa în 1520.

150 Judecînd după stăpînirea satului Grozești-Mehedinți, care aparținea pe jumătate lui Harvat și jumătate lui Ivan Logofătul Călinescul, aceștia trebuie să fi fost frați, (D.I.R., XVI, 135). Ivan, care-și avea stăpînirile în Argeș, Vlașca și Muscel este începătorul Știrbeilor din Izvorani (Vlașca) la care numele de Harvat se repetă la mai multe generații.

151 Un alt Jitian stolnic, fiul lui Vasile monah și frate cu Prodan medelnicer, trăia în domnia lui Radu de la Afumați, figurînd printre boierii scăpați cu viața din luptele cu Mehmet beg și cu Vladislav III, (vz. A. Sacerdoțeanu, **Pomelnicul mănăstirii Argeșului**, în „Biserica Ortodoxă Română” an LXXXIII (1965) nr. 3—4, p. 297—300 și Ștefan Andreescu, **Observații asupra pomelnicului mănăstirii Argeșului**, în Glasul Bisericii, an XXVI (1967) nr. 7—8, p. 200—829.

152 Caplea II — fiica lui Staico din Bucov și a domniței Caplea — care-i va aduce zestre între altele și satul Periș-Ilfov, al cărui nume va fi adoptat atît de Neagoe cît și de unii din urmașii săi. Prin fiicele sale, Neagoe este bunicul boierilor din Cocorăști, al celor din Bucov și al Rudenilor, care toți vor juca un mare rol în luptele împotriva cîmpăturii turcești în cursul veacului, mulți dintre ei pierzîndu-și chiar viața.

153 Același situație se va înîlni și mai tîrziu, ori de cîte ori se va afla în scaun un domn pămîntean capabil să asigure liniștea și drepturile țării.

154 Mai exact al uneia din ramurile acestui numeros neam, căci atît fostul mare ban Deatco, citat mai sus cît și Goleștii și Șerban, ginerele lui Radu I postelnicul Craiovescu, erau credincioși lui Neagoe, ultimul fiind întîlnit în 1513, ca spătar — probabil al 2-lea, cînd Neagoe îi dăruiește pentru fapte de arme,

torva boieri olteni care rămăseseră credincioși lui Mircea, fiul Mihnei cel Rău. Din primii făceau parte Vlaicul stolnicul, Diicul comisul și Dragomir logofătul¹⁵⁵. Vlaicul fiind cel care în 1518 va fugi cu birul țării la Mircea¹⁵⁶, oltenii cuprind pe marele paharnic Radu din Borăști, un urmaș al vlastelinilor din Baia, pe Radoe și pe Boica din Bătești — Mehedinți¹⁵⁷.

Aceștia sînt unii dintre partizanii cunoscuți documentar, ai lui Mircea voievod. Ei îl vor urma în Ardeal și în Moldova, tot ei vor tulbura domnia lui Neagoe și după „pohitura de oi moarte” a domnului în 1521, vor năvăli în țară încercînd cu complicitatea unor boieri buzoieni neidentificabili, să înscăuneze pe Radu Călugărul¹⁵⁸.

Cunoscînd astfel originea principalelor personaje care au jucat un rol în evenimentele următoare morții lui Neagoe, nu se mai poate susține părerea emisă în 1901 de N. Iorga și adoptată de istoriografia noastră, că „Muntenia mare nu era mulțumită cu predominarea olteană”, și că de aci s-au tras toate nenorocirile abătute asupra țării după 1521¹⁵⁹.

Moderat și milostiv pe plan intern, Neagoe apare în politica sa externă ca un mare diplomat, hotărît să apere cu dirzenie și demnitate

Băceșul și alte ocine din Mehedinți (pe care Neagoe le moștenise de la Părvul vornicul) (**D.I.R.**, XVI, I, p. 96).

155 Acesta pare să fi fost chiar cumnat cu Mircea Vodă.

156 **D.I.R.**, XVI, I, p. 151 : cu acest prilej satul Bîlcerești sub Istrița (Buzău) îi este confiscat. Izvoranii mai aveau și alte stăpîniri în Buzău, între care și Cislău. Amintim că doamna Stanca a lui Mihai Viteazul, căreia îi dedicăm un studiu special, se trăgea și ea din acest neam.

O ciudată coincidență face ca boierii din Izvorani între care un alt Diicul și un alt Vlaicul să fie partizanii altui domn hulit de țară, Mircea Ciobanul.

157 Pentru toate acestea și pentru multe alte știri privitoare la Mircea Vodă, vz. I. Bogdan, **Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul**, București, 1902, p. 144 și următoarele.

158 Cronicile românești îl numesc Radu Călugărul. La N. Iorga e zis Dragomir Călugărul (**Studii și Documente**, III, p. XLVI), după cum e numit și de regele Ludovic al Ungariei : „Caloger ille Dragomir”. (Hurmuzaki, II², p. 375). Brașovenii îl cunoșteau însă sub numele de Vlad sau Vladissa. (Hurmuzaki, II², p. 388) că dealtfel și Letopisețul sîrbesc care notează că „la leat 7020 = 1521, ucise Mehmet beg pe Vlad voievodul românilor”. (**Spomeink**, III, p. 140—143). În iarna 1521—1522, Teodosie scria brașovenilor că „s-a ridicat întîi un vrăjmaș Călugărul, cu hielanii, dar a dat Dumnezeu că l-am pus domnia mea sub picioarele domniei mele. Dar apoi s-a ridicat alt vrăjmaș, cu hoți și răufăcători și au prădat țara și au ars”. (I. Bogdan, **Documente și regeste...**, p. 161). Aceste două ridicări de pretendenți, la intervale atît de scurte, pot eventual explica confuzia dintre Radu Călugărul, Vlad și Dragomir Călugărul. Tot în 1521, la decembrie, vice-voievodul Ardealului, Ștefan Bathory recomandă brașovenilor pe „**Dan wayvodam, qui nominairt se filiam wayvodae Transalpinii**”. (N. Iorga, **Pretendenți domnești**, în „*Analele Acad. Române*”, Secția istorică, seria II, tom. XIX, p. 17).

159 N. Iorga, **Studii și Documente**, III, p. XLVI.

interesele țării sale¹⁶⁰. Știe să păstreze cu dibăcie echilibrul între aplecarea tradițională către blocul creștin și obligațiile către puterea otomană ale cărei susceptibilități trebuiau continuu menajate. Este gata să se alăture cu toate forțele cruciadei, a cărei organizare se încerca zădărnice de mulți ani, dar experiențele țării în acest domeniu erau prea amarnice pentru ca el să accepte asumarea riscurilor fără garanții solide. Aceste garanții le cere nu Ungariei sau Poloniei ci papei Leon al X-lea, care era de drept promotorul și căpetenia cruciadelor. Trimisul său la Roma¹⁶¹, arată Suveranului Pontif că cei doi domnitori români sînt gata să se alăture „sfintei expediții împotriva lui Selim, tiranul turcilor”¹⁶² și se obligă să nu încheie niciodată o pace separată, *dar cer ca ei să fie considerați ca aliați, cu toate avantajile materiale decurgînd din această situație, în caz de victorie*. Este o clauză care ar putea figura cu cinste în orice tratat de alianță din zilele noastre.

Un alt sol este trimis la Veneția și se poate bănuie că misiunea sa nu avea doar un scop comercial.

Cheie de boltă a oricărei campanii împotriva Imperiului otoman, Țara Românească își afirmă odată mai mult dorința de a fi parte activă la marca ofensivă prin care se putea spera eliberarea întregii peninsule Balcanice și dezrobirea Bizanțului, ceea ce pe atunci mai constituia țelul principal.

Față de vecinii săi, politica lui Neagoe nu a fost mai puțin realistă. Dorește să trăiască în pace cu ei, dar cînd pretențiile și atitudinea lor amenințau liniștea țării sau interesele și viața supușilor săi, nu șovăie se recurgă la represalii drastice.

Relațiile sînt încordate cu Moldova lui Bogdan III, devenit cumnatul lui Mircea Vodă pribeagul, căruia îi acordă un sprijin substanțial. Neagoe răspunde adăpostind și ajutînd pe pretendentul Trifailă¹⁶³. Dar cînd după moartea lui Bogdan (1517), raporturile dintre cele două țări se normalizează, în domeniul de politică externă se infiripă chiar o colaborare care după cum am văzut duce la trimiterea unui sol comun la Roma. Prietenia este apoi întărită prin perspectiva căsătoriei lui Ștefăniță cu fiica lui Neagoe.

Conflictul cu Brașovul¹⁶⁴ scoate și mai bine în evidență intransigența lui Neagoe Basarab, cînd era vorba de interesele vitale ale țării.

160 Pentru cîte urmează, vz. expunerea amănunțită a acestei politici la Manole Neagoe, **Despre politica externă a lui Neagoe Basarab**.

161 Solul vorbea atît în numele lui Neagoe Basarab cît și al domnului Moldovei. Manole Neagoe, **op. cit.**, 759).

162 Hurmuzaki, IIa, p. 307--309, citat de același.

163 P. P. Panaitescu, **Cronica lui Macarie**, în **Cronicile Slavo-Române**, București, 1959, p. 92. Încercarea a avut loc în iarna 1514.

164 Expunerea amănunțită a acestui conflict la Manole Neagoe, **op. cit.** p. 751 și următoarele.

În cazul de față era în joc însuși viitorul comerțului românesc, pe care Neagoe Vodă dorea să-l asigure prin limitarea dreptului negustorilor brașoveni, obligându-i să-și exercite negoțul numai în anumite centre¹⁶⁵.

Brașovenii exasperați merg pînă la asasinat. Un negustor muntean e ucis chiar în Brașov, fapt care provoacă amenințarea năpraznică a domnului, că dacă ucigașii nu vor fi judecați, va „face Țara Birsei așa că nu i se va mai cunoaște nici locul”¹⁶⁶.

Aceiași atitudine energică o are și față de abuzurile păstorilor ardeleni veniți în țară cu turmele lor, și care refuzau să plătească obișnuitele taxe de păstorit¹⁶⁷.

Dar cînd în 1517, brașovenii acceptă starea de lucruri impusă de domn, relațiile se îmbunătățesc, pășind iarăși pe calea tradițională a bunei vecinătăți. Neagoe Basarab li se adresează în 1520, cu cuvinte de caldă prietenie și îi informează despre mișcările oștilor turcești la sud de Dunăre¹⁶⁸.

Tot în 1520, pentru a pune capăt încălecărilor tot mai frecvente ale graniței dinspre Ardeal, boierii numiți de el procedează alături de delegații transilvăneni la așezarea și fixarea frontierei¹⁶⁹.

Cealaltă latură a figurei lui Neagoe și nu mai puțin importantă, este cea *culturală*. Dar și în acest domeniu, deabia în ultima vreme, el a fost așezat la locul ce i se cuvine.

Din domnia lui datează două din cele mai mărețe opere de artă ale Țării Românești: „Învățăturile” către fiul său și mănăstirea de la Curtea de Argeș.

Dacă mult discutata problemă a paternității „Învățăturilor” poate fi socotită tranșată de analiza ce i-a dedicat Dan Zamfirescu¹⁷⁰, sensul adevărat al ctitoririi de la Argeș rămîne încă de lămurit.

S-a încercat recent să se explice întemeierea Argeșului prin dorința lui Neagoe Basarab, ca primul reprezentant al Craioveștilor în scaunul țării, de a consfinți pe această cale ascensiunea sa¹⁷¹. Monumen-

165 Aceste restricții aplicate negustorilor străini va dăinui pînă în secolul trecut, ci neavînd dreptul a face în Țara Românească decît comerț „en gros”. (cf. V. A. Ureche, **Istoria Românilor**, passim).

166 Gr. Tocilescu, 534 **Documente slavo-române**, p. 255—256, citat de P. P. Panaitescu, **Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității**, p. 13; Manole Neagoe, **op. cit.**, 752. Dar, P. P. Panaitescu reproduce numai ultima parte a frazei, fără a da explicația ei, în scopul de a dovedi violența caracterului lui Neagoe, incompatibilă cu autorul „Învățăturilor”.

167 Citată de Dan Zamfirescu, **op. cit.**, p. 119.

168 Hurmuzaki, XVI, p. 243, citat de Manole Neagoe, p. 754.

169 N. Iorga, **Studii și Documente**, V, p. 473, cu anul greșit 1514; **Arhivele Olteniei**, nr. 25—26.

170 Dan Zamfirescu, **op. cit.**, p. 69—183.

171 Matei Cazacu, **De ce a clădit Neagoe Basarab biserica mănăstirii Argeșului**, în

tul s-ar datora deci „politicii de prestigiu personal și de familie“ urmată de domn, care dorea să „creia firul tradiției pentru a creia la vechea reședință domnească de la Argeș, legătura dintre vechea dinastie a Basarabilor și noua dinastie“¹⁷².

Explicația plecând de la o bază greșită, aceea a filiației lui Neagoe din Craiovești, nu poate mulțumi, astfel încît sensul real al Argeșului trebuie căutat în altă parte.

Că politica lui Neagoe Basarab a fost politică de prestigiu, nimic mai adevărat, dar nu a fost una de prestigiu personal, ci de prestigiu al țării pe care o cîrmuia. De aceea personalitatea și domnia lui Neagoe nu pot fi bine înțelese, dacă nu-l privim sub lumina exactă a antecedentelor sale și a mediului în care a trăit, și nu luăm în seamă rolul Țării Românești în sud-estul european.

1) Am văzut că Neagoe s-a născut și a crescut în familia Craioveștilor, putînd deci beneficia din cea mai fragedă copilărie de toate avantajile pe care situația și imensa avere a acestora i le puneau la dispoziție.

La negarea paternității lui Neagoe Basarab asupra „Învățăturilor“ s-a susținut că el ca boier „nu putea să aibă cultura unui fiu de domn crescut la curtea domnească, în vederea domniei“ și că deci „nu a avut o creștere domnească, adică deosebită și superioară de aceea a celorlalți boieri“¹⁷³.

Argumentul ni se pare specios. În primul rînd nu este cu nimic dovedit că fiii de domn primeau pe acea vreme o creștere deosebită de aceea dată fiilor marilor neamuri boierești, care și ei trăiau la curte, copilărinte împreună cu fiii domnului și împlinind încă de la o vîrstă fragedă funcții secundare, ca cea de postelnic și spătar al 2-lea, etc.¹⁷⁴.

De multe ori chiar, cultura unui fiu de boier depășea pe cea a unui domn, dovadă numeroșii boieri *mari* pe care-i întîlnim în acea epocă ca scriitori de acte domnești, unii chiar fără a fi logofeți de cancelarie¹⁷⁵.

Cu atît mai mult se vor fi îngrijit Craioveștii să dea o educație aleasă fiului de domn adoptat de ei. Dealtfel cultura a fost o tradiție în neamul lor. De la cei patru frați, cititori ai Bistriței, unde poate chiar să

„Glasul Bisericii“ XXVI, nr. 7—8, p. 785.

172 *Ibidem*, p. 785—786.

173 P. P. Panaitescu, *Învățăturile...*, p. 10.

174 În 1501, înainte de a deveni mare postelnic, Neagoe era și el postelnic, poate al 2-lea.

175 Furcă clucerul și fiul lui Radu I, clucer și el — acesta tatăl lui Valsan Furcovici, logofăt și apoi mare logofăt, soțul Vlădaiei Craioveasca, și al lui Radu II Furcovici, spătar, vistier și clucer mare, soțul Căplei din Golești: Stanciul Obraz-Lat din Cornățeni, Tudor (din Drăgoiești) „din casa domniei mele“, fiul popei Frâncul din Voinigești, și el din „casa domnească etc. (Pentru aceeași constatare vz. Dan Zamfirescu, *op. cit.*, p. 98).

fi fost instalată tipografia lui Macarie, prima tipografie românească¹⁷⁶, la Matei Basarab, Șerban Cantacuzino¹⁷⁷ și Constantin Brîncoveanu, Craioveștii stau în fruntea promotorilor culturii și artei în Țara Românească.

Vremurile erau de altfel deosebit de prielnice pentru dezvoltarea culturii. Domniile lui Vlad Călugăru și Radu cel Mare aduseseră o lungă perioadă de liniște și belșug. Radu cel Mare ale cărui deosebite însușiri de domn și de organizator de-abia acum încep să fie recunoscute — fusese el însuși un sprijinitor al culturii. Ctitoria sa de la Dealul, care rupînd cu tradițiile arhitecturii bisericești, inaugurează un stil nou, e o dovadă a originalității spiritului său.

Această epocă sta la baza avîntului cultural din zilele lui Neagoe Basarab, care poate n-ar fi fost posibil fără ea. Tot atunci are Neagoe prilejul să intre în legătură cu un om a cărui înfriurire asupra sa va fi covîrșitoare, patriarhul caterisit Nifon, adus în țară de Radu cel Mare, tocmai pentru a îndrepta stările de lucruri existente.

Intercalarea în cronică țării, în cursul veacului următor, a „vieții patriarhului Nifon“, operă cu un caracter pur hagiografic, a denaturat complet figura lui Neagoe Basarab, transformîndu-l din domnul energie și mîndru, care era în realitate, într-un mistic frămîntat exclusiv de preocupări extra-lumești.

Influența lui Nifon asupra tînărului fiu de domn trebuie să fi fost și altceva decît mistică. Pe lingă învățături cu caracter religios, Neagoe trebuie să fi dobîndit de la el și bogate cunoștințe de literatură laică bizantină, care nu puteau lipsi dascălului său, fost patriarh al Constantinopolului, și e probabil că tot cu acest prilej va fi învățat și grecește. Afluxul de mai tîrziu, de cărțurari greci la curtea sa poate fi o dovadă în acest sens.

Educația primită și influența lui Nifon sînt cele două pîrghii care au determinat gradul de cultură a lui Neagoe. Căsătoria sa va fi cea care, în paralel cu spiritul în care a fost educat, va hotărî atitudinea și politica sa ca domn¹⁷⁸.

176 Informație de la A. Cerna Rădulescu, căruia îi mulțumesc încă odată.

177 Numărăm pe Șerban Cantacuzino printre domnii Craiovești, deoarece acest nepot de fiică a lui Radu Vodă Șerban — ascendență de care era poate mai mîndru decît de numele împărătesc pe care-l purta — a fost un domn pămîntean continuator al vechiilor tradiții și șeful partidei care ani de-a rîndul a luptat împotriva domnilor străini sau înstrăinați, unelte de înrobire într-o vreme cînd amestecul turcesc se accentua din ce în ce.

178 Căsătoria a fost greșit pusă în legătura cu „politica de prestigiu național a lui Neagoe“, acesta „tînzînd prin această căsătorie să devină un urmaș“ al dinastiei Brancovici (Matei Cazacu, *op. cit.*, p. 783). Căsătoria care a avut loc prin 1505, într-o vreme cînd Neagoe desigur nici nu se gîndea că ar putea vreodată să ajungă domn, a fost una din cauzele promoatoare ale viitoare politici a lui Neagoe Basarab, nu rezultanta ei.

Milița Brancovici¹⁷⁰, viitoarea doamnă Despina, era fiica naturală a fostului despot al Sremului, Iovan¹⁷⁰.

Brancovicii, în vinele cărora curgea sângele vechii dinastii regale sârbe a Nemaniziilor, se înrudeau cu toate marile familii de despoți și de stăpînitori din Peninsula Balcanică, și chiar cu familia imperială a Cantacuzinilor¹⁸¹.

Străbunul Despinei, cneazul Lazăr -- a cărui fiică Mara devenise soția lui Vuk Brancovici este unul din eroii legendari ai Serbiei. El a

179 Numele de botez **exact** al doamnei lui Neagoe Basarab a putut fi determinat grație inscripției de pe o icoană de la mănăstirea Ostrov-Călimănești:

În partea dreaptă:

I Neagoe Voievod; Teodosie Voievod; Petre Voievod; Ioan Voievod

În partea stîngă:

Doamna Roxanda, doamna Stana, doamna **Milița**.

(Inscripțiile medievale ale României, I, nr. 275.)

Despina era doar un nume domnesc (însemnînd fiică de despot) după cum Chiajna (de la Cneazjină) va acoperi pe cel de Anca, la fiica lui Petru Rareș. Tot ca Milița apare și în cronica lui George Brancovici, care însă o socotea fiică a lui Lazăr II Brancovici, despotul Podunaviei, ceea ce este o imposibilitate cronologică, dat fiind că Lazăr a murit în 1459. (Cf. I. C. Filitti, **Despina princesse de Valachie, fille présumée de Jean Brankovici**, în «Revista Istorică Română», 1939, vol. I, fascicola III, p. 246 și următoarele; Marcel Romanescu, **op. cit.**, p. 8). Lazăr a avut efectiv o fiică Milița, dar care s-a căsătorit în 1463 cu contele de Kafalonia, Leonardo de Tocco. Intemeindu-se pe studiul lui N. P. Kondakov asupra patrafirului dăruit de Neagoe Basarab mănăstirii Xenofon. (**Pamjatniki hristianskogo iskustva na Athone**, Petersburg, 1902, p. 256) care descifrase greșit numele doamnei, Marcel Romanescu, **op. cit.**, p. 10, a afirmat că numele real al Despinei era Elena. Menționăm că atât Milița cît și Elena (Jelenka) erau nume tradiționale și la Brancovici și la Nemanizi. (A. Ivici, **op. cit.**, tabelele respective).

180 Numele mamei Despinei era Donca, intitulată „doamna” pe scutul ce se afla pe ușile împărătești ale schitului de la marea Lavră de la Athos, și într-o inscripție de pe Sinodiconul țarului Borilă, aflat la Biblioteca din Sofia. (St. Nicolaescu care a redat primul inscripția, a citit Domțea (**Domnia lui Neagoe Basarab Voievod (1512—1521). O danie la mănăstirea Hilandar de la sfîntul Munte Athos**, București, 1924, p. 1, nota 1). Pentru cele ce preced, vz. Ion Radu Mircea și Petre Ș. Năsturel, **De l'ascendance des Despina, épouse de Neagoe Basarab**, în *Romano-slavica* X (1964), p. 435—437.

Sub forma Doanca, numele se repetă la sora lui Cârstea logofătul din Nești și a lui Anania, copiii lui Ștefan logofătul din Ciofrîngeni, vărul doamnei Despina. Donca căsătorită cu Apostolul banul are fiică pe Neacșa căsătorită cu Bratul comisul din Rumeeni, frate sau văr cu Vișa, mama lui Radu Vodă Mihnea. (**D.I.R.**, XVI, V, p. 16, și XVII, II, p. 19). Înrudirea lor cu doamna Chiajna a permis acestor boieri de viță domnească să rămînă în țară între 1545—1568, sub Mircea Ciobanu și sub Chiajna și să-și păstreze averile (**Arhivele Stat București**, Depuneri Papazoglu, V/7, doc. din 28 iunie 1629).

Ipooteza ilegimității nașterii Despinei a fost formulată de Marcel Romanescu. În stadiul actual al cunoștințelor e singura care poate explica anumite nelămuriri în descendența incontestabilă a Despinei din Brancovici.

181 Străbunica Despinei, era fiica sevdocratorului Dimitrie Cantacuzino. (A. Ivici, **op. cit.**, Marcel Romanescu, **op. cit.**, spitele).

căzut în lupta de la Cosovo în 1389. Fiul său Ștefan devenise ctitor al mănăstirii Vodița, prin dăruirea în 1406, a numeroase moșii aflate în Serbia. O mătușă mare a Despinei, Ecaterina, zisă Kantacuzina după mama ei, se căsătorise cu contele Ulrich II de Cilly, un nepot al doamnei lui Mircea I cel Mare¹⁸².

Prin Despina se reluau astfel vechile legături de sînge dintre dinastia sîrbi și casa domnească a Țării Românești. Dar Brancovicii aduceau cu ei, o dată cu jalea învinsului, și toată tradiția sîrbească de luptă anti-otomană, care venea astfel să întărească pe cea nu mai puțin puternică, a Țării Românești, ceea ce face ca rolul acesteia de conducătoare spirituală și politică a lumii creștine din Balcani, schițat timid sub predecesorii lui Neagoe, să se afirme atît de puternic în domnia sa.

Privite în lumina acestor împrejurări, se înțeleg mai bine și sensul ridicării mănăstirii Argeș și dărnicia sa neegalată față de lăcașurile religioase și politica sa externă.

Pajura imperială bicefală țesută pe costumul său, care amintea de strămoșii Cantacuzini ai soției sale putea fi și o „stemă de pretenție“, prin care Neagoe revendica rolul de urmaș al împăraților bizantini.

Cneazul Lazăr, pictat și el la Argeș, figurează nu numai ca ascendent al Despinei, ci și ca un mare erou al luptelor împotriva turcilor¹⁸³, iar daniile lui Neagoe izvorăsc nu atît din „puternica sa închinare religioasă... unică în istoria noastră medievală...“¹⁸⁴ ci ele aveau un rost politic mult mai adînc și care depășea mult granițele țării¹⁸⁵.

Fastul unic cu care a fost târnosită biserica de la Argeș nu pornea dintr-o ambiție de satrap oriental¹⁸⁶, stăpînitorul „miciei“ Țări Românești, ci era destinat să arate întregului Răsărit că menirea viitoare a lăcașului era să înlocuiască Sf. Sofia¹⁸⁷.

Evoluția evenimentelor, moartea care i-a secerat aproape întreaga familie și l-a răpit înainte de a putea vedea împlinirea planurilor sale, au zădărnicit în parte eforturile lui Neagoe Basarab. Dar spiritul care a

182 Fiica lor Elisabeta a fost soția regelui Ungariei, Matei Corvin. Pentru soția lui Mircea cel Mare, vz. P. P. Panaitescu, **Mircea cel Bătrîn**, București, 1944.

183 Între alte cîtorii ale sale e și mănăstirea Ravanîța, pe care o dorea cît mai somptuasă: „construită din argint, acoperită cu aur și împodobită cu mîrgăritare“. Făcîndu-i-se remarcă că turcii vor fi cei care vor profita de pe urma acestor odăre, Lazăr a răspuns că o va clădi din marmoră, Turcii îi vor putea lua regalul, dar din piatră nu vor putea lua decît piatră. (Pavel Chihaiia, **Semnificația porțelor din biserica mănăstirii Argeș**, în „Glasul Bisericii“, an XXVI, nr. 7-8, p. 795, nota 35). Ceea ce cneazul Lazăr nu a putut reuși la Ravanîța, Neagoe Basarab, în condiții ce e drept mai prielnice, va realiza la Argeș.

184 Matei Cazacu, **op. cit.**, p. 777.

185 Dan Zamfirescu, **op. cit.**, p. 111 ș. u.

186 P. P. Panaitescu, **Invățăturile...**, p. 17: „Neagoe era un mare stăpînitor ortodox, cu ceva oriental...“.

187 **Ibidem**.

însuflețit întreaga sa domnie a permis țării ca în grelele clipe care au urmat morții sale, să găsească în ea însăși energii suficiente pentru a face față tuturor încercărilor, și a învinge pericolul.

Cel care a dus la bun sfârșit opera lui Neagoe pe tărîmul apărării țării, a fost Radu de la Afumați, care după instaurarea păcii va deveni ginerele lui Neagoe Basarab și va desăvîrși mănăstirea Argeșului.

UN „PRACTICIAN” AL ÎNVĂȚĂTURILOR :

RADU DE LA AFUMAȚI

Radu V, numit „de la Afumați” încă de cronicari¹⁸⁸ este probabil cel mai în vîrstă dintre fiii lui Radu cel Mare, dar nu și dintre copiii săi, căci Anca pare să fi fost cea mai mare.

Chemat la domnie într-o vreme cînd însăși soarta țării era în joc, el a știut prin vitejia și cerbicia sa, să paralizeze în juru-i toate forțele vii ale poporului și să păstreze țării, neștirbită, ființa ei ca stat și o autonomie deplină, chiar în ajunul zilei cînd de șapte ori seculara coroană maghiară era zdrobită la Mohaci și un pașă turc se instala la Buda. Posteritatea, prin calificativul „cel viteaz” ce i-a dat și-a manifestat recunoștința.

Și totuși pentru cîți dintre cei de azi, Radu V nu este decît un nume într-un plicticos pomelnic de domni și cîți nu sînt care nici n-au auzit de el.

Istoriografia noastră a făcut pînă acum prea puțin pentru a-i populariza figura și a-l așeza la locul ce i se cuvine. Puținul ce s-a scris despre el este azi aproape perimat¹⁸⁹, față de izvoarele date la iveală în ultimii ani, mai ales că se întemeia mai mult pe informații externe, cele interne nefiind luate în seamă.

O expunere completă a domniei lui Radu de la Afumați ar ieși din cadrul acestei lucrări, ne vom limita deci la revizuirea aspectelor generale ale evenimentelor următoare morții lui Neagoe Basarab și la rectificările ce se impun mai ales pentru prima parte a domniei sale¹⁹⁰.

Am arătat mai sus că urmînd ipoteza lui N. Iorga, întemeiată în parte pe afirmațiile cronicilor¹⁹¹, istoriografia noastră a admis ca un fapt netăgăduit că moartea lui Neagoe a făcut să izbucească ambiția boieri-

188 **Letopisețul Cantacuzinescu**, ed. 1960, p. 43 : **Istoriile domnilor Țării Românești**, ed. 1963, p. 38 ; G. Șineai, **Cronica Românilor**, ed. 1886, II, p. 229, etc.

189 Stoica Nicolaescu, **Documente slavo-române** ; G. Polade, **Radu de la Afumați**, (două ediții) ; I. C. Filitti, **Banatul Olteniei și Craioveșii**, unde împrejurările dintre 1522—1525, sînt prezentate complet denaturate.

190 Subliniem cu acest prilej importanța unei bune cunoașteri a sfaturilor domnești pentru deslușirea evenimentelor interne.

191 N. Iorga, **Studii și Documente**, III, p. XLVI : același **Pretendenți domnești**, în **Analele Academiei Române, Seria II**, tom XIX, p. 17.

mii din Muntenia, nemulțumită de preponderența celei oltene, și că aceeași boierime ar fi ridicat domn, după unele izvoare pe Dragomir Călugărul, după altele pe un Vlad sau un Radu Călugărul, și am spus că astăzi acest punct de vedere nu se mai poate susține. Nu cunoaștem sfetnicii lui Teodosie, în a cărui scurtă domnie nu a avut loc nici o manifestare ostilă din partea lui Radu de la Afumați, dar bănuim că trebuie să fie cei ai tatălui său, de vreme ce tot aceștia chiamă pe Radu și se află lângă el în februarie 1522.

Căci după ce a dus pe Teodosie la Constantinopol, Mehmet-beg „au cerșut la împărăție domnia aice în Țara Românească”. Sultanul i-a satisfăcut cererea însă spun cronicile „Stoica logofătul fiind într-aceea vreme la Poartă curînd au trimis aice în Țara Românească la toți boierii să ridice domn cum mai curînd pre Radu Vodă din Afumați pentru că pierie țara de turci... și curînd s-au adunat boierii toți și mari și mici și toată curtea și au ridicat pre Radu Vodă de la Afumați ginerele lui Băsarab Vodă, la leat 7030”. [1522]¹⁹².

Aproape îndată încep luptele cu Mehmet-beg care țin pînă în 1523¹⁹³. Lăsînd la o parte lucrările mai vechi care tratează despre Radu de la Afumați, ne vom mulțumi să cercetăm cum au fost prezentate începuturile domniei lui de I. C. Filitti, care în monografia sa asupra Craioveștilor poate fi considerat a fi sintetizat toate cercetările anterioare¹⁹⁴. Și aici Radu este arătat în *ianuarie* 1522, amenințînd scaunul lui Teodosie care, în aceea lună chiar, e dus la Țarigrad. Radu revine cu oaste și luptă cu Mehmet. În august 1522 acesta îl silește să se retragă în Ardeal de unde Radu revine în *octombrie* 1522, cînd scrie Brașovenilor că „Făcveștii vor să se vată cu domnia mea”, și că „se făleşte Bade (Radu-Bădică) că va îndupleca pe sangeacul de Vidin și pe cel din Nicopole să se bată cu domnia mea”¹⁹⁵.

Și în continuare autorul scrie: „Deci atunci Craioveștii, după moartea lui Teodosie, au ridicat domn pe vărul lor Badea și reușesc în *februarie* 1523 (!) să învingă pe Radu la Slatina și să-l izgonească din nou”¹⁹⁶. Apoi turcii numesc domn pe Vladislav, și Badea împreună cu verii săi Craiovești se închină în fața faptului împlinit, însă — după ruptura cu noul domn (în vara 1523) — Craioveștii *aleg din nou pe Bădică*,

192 **Leopisețul Cantacuzinesc**, ed. 1960, p. 43; Șincai, op. cit., p. 229. Dar Radu Vodă nu se căsătorește cu Ruxandra decît în 1526. (vz. mai jos).

193 **Idem**, p. 44 ș. u. Enumerarea tuturor bătăliilor susținute de Radu Vodă între 1522—1525, pe piatra care acoperă mormîntul său la Argeș. (N. Iorga. **Inscripții...**, I, p. 147).

194 I. C. Filitti, **Banatul Olteniei și Craioveștii**.

195 Scrisoarea în I. Bogdan, **Documente și regeste...**, p. 170. Pentru a-și susține argumentația, I. C. Filitti **preciza** că scrisoarea este din 1522 (!).

196 **Op. cit.**, p. 63.

iar după asasinarea acestuia în ianuarie 1524, *ei trec din nou de partea lui Vladislav III*. De-abia în ianuarie 1525 Craioveștii s-ar fi alăturat lui Radu, care de rîndul acesta dobîndise investitura Sultanului și de-abia la această dată așează Filitti episodul petrecut la începutul anului 1523 și atît de frumos redat de cronică, unde se arată că Radu vodă s-a sfătuit cu boierii săi și că aceștia au găsit că :

„Nu vor putea să se bată, ei fiind puțini și țara mică, cu un împărat ce au luat și au cuprins atîtea țări și are mulțime de oameni. Au voit cu toții să meargă domnul la Poartă, să plece capul la poala împăratului și așa au făcut. S-au dus cu mulți boieri, dar avînd pîriș pe Mehmet bei, n-au vrut să-i dea lui domnia, ci au dat-o lui Vladislav Vodă“¹⁹⁷.

Însfîrșit, tot după I. C. Filitti, proiectul căsătoriei lui Radu Vodă cu Ruxandra, fiica lui Neagoe, acum „a încolțit în mintea Craioveștilor setoși de putere și neastîmpărați, care acum doreau să se încuscrească cu domnul pe care însfîrșit îl admiseseră“.

Prezentarea faptelor sub această înfățișare constituie o inexplicabilă denaturare a realității istorice, căci autorul cunoștea atît documentele interne emanînd din cancelaria lui Radu, în 1522¹⁹⁸, cît și scrisorile publicate de I. Bogdan¹⁹⁹ și Stoica Nicolaescu²⁰⁰, care ar fi trebuit să-l îndrumeze pe calca adevăratului mers al evenimentelor.

Acest mers — confirmat și de documentele cu data certă ce posedăm — rămîne în linii generale tot cel redat de cronică²⁰¹ : ales de țara întregă în iarna 1522, ca o pavază împotriva ambițiilor de domnie ale lui Mehmet, Radu păstrează în jurul său pe toți sfetnicii lui Neagoe. Sînt cunoscute în original două hrisoave, din 3 februarie 1522 și 4 aprilie 1523, în care sfatul este compus din Harvat mare logofăt, Pîrvul Craiovescul ban, Radu vornic, Udrea (din Boldești) fost vornic, Oancea (din Batiu) vistier, Drăghiei din Florești paharnic, Neagoe din Periș, mare postelnic, alt Neagoe, spătar, care va cădea în lupta următoare celei de la Grumazi, Șerban stolnicul (ginerul lui Radu I Craiovescul) și Diicul comisul — același probabil cu fostul credincios al lui Mircea — aceștia doi din urmă fiind după cum am mai spus, din Izvoranii de Mușcel, și rudele lui Deateo²⁰², cel căzut la Tîrgoviște, alături de Preda banul.

Probabil tot din 1522 este și scrisoarea din 26 iulie, prin care Radu vodă cere Brașovenilor să aibă încredere în Harvat logofătul și în ceilalți

197 *Istoriile Domnilor Țării Românești*, p. 40.

198 Pe care le citează la p. 63, 65 nota 506, dar hrisovul nu este din noiembrie 1524.

199 *Documente și Regeste...*, p. 269 ;

200 *Documente slavo române*, p. 28—50.

201 *Letopiseșul Cantacuzinesc* (1960), p. 43 ; *Istoriile...*, p. 39—42.

202 Era unchiul lui Deateo armașul din Izvorani, bunicul pe cale femeiască al Craioveștilor - Brâncoveni.

boieri, care au luptat alături de el împotriva lui Mehmet și care acum vor să-și adăpostască familiile la Sibiu²⁰³.

Se știe că luptele cu Mehmet au durat în tot cursul anului pînă ce el a fost izgonit definitiv iar subașii puși de el în țară, măcelăriți. „Și au venit Radu vodă la Tîrgoviște vesel și s-au svătuț cum vor face să scoată țara din miinile păgînilor de turci, și s-au plecat capul și s-au dus Radu vodă la Țarigrad, la Împărăție...”²⁰⁴. Acum în primăvara 1523, și nu tocmai în 1525, cum pretindea I. C. Filitti²⁰⁵ are loc prima închinare a lui Radu, dar seauul a fost, precum am văzut, dat lui Vladislav III.

Istovită, țara nu putea decît să-l primească, și s-a păstrat de la el un prim hrisov cu data certă din 11 iulie 1523, în care figurează atît Pîrvul II Craiovescu ca mare ban cît și Bădică ca mare comis²⁰⁶. Dar teama cu care a fost primit noul domn, venit cu oaste turcească, se oglindește în scrisoarea banului Pîrvul către Sibieni, din primele luni ale anului 1523²⁰⁷, prin care le spune că Vladislav vodă a venit cu turci mulți, și că pînă acum n-a trimis regelui scrisori de credință. Nu știu boierii dacă va veni cu pace, astfel încît ei sînt gata să pribegescă iarăși.

Scrisoarea ilustrează bine teama față de domnia înstrăinați, impuși de Poartă, care se sprijineau mai mult pe străjile turcești decît pe încrederea țării, creaturi servile a căror menire era să sape cît mai mult puterea ei de rezistență. Astfel de situații devin frecvente începînd dintr-una doua jumătate a veacului — domnia lui Mircea Ciobanul ne oferă cel mai bun exemplu de pribegiri în masă și lupte neîncetate împotriva celui care simboliza înrobirea totală.

Acum boierii nu pribegesc, dar nici răscoala nu întîrzie. Nu știm în ce măsură corespund realității spusele cronicilor că Vladislav spre a-l batjocori pe Pîrvul Craiovescu, i-a propus să-l facă din mare ban, postelnic, dregătorie pe atunci încă secundară, și rezervată în general boierilor celor mai tînciri — dar este cert că primul care trebuia lovit era Pîrvul, căpetenia și sufletul luptei anti-turcești din anii precedenți.

Ruptura dintre domn și ban era fapt împlinit la 12 septembrie 1523, cînd Pîrvul nu mai figurează în sfat, în care totuși mai sînt întîlniți atît Bădică cît și alți boieri ai lui Radu de la Afumați, dar manevra domnească, oricît de dibace, dădu greș, ruptura fiind urmată nu de pribegirea lui Pîrvul, ci de o ridicare armată aproape generală împotriva lui

203 I. Eogdan, **Documente și regeste...**, p. 270; St. Nicolaescu, **op. cit.**, p. 36.

204 **Istoria lui Cantacuzinescu**, p. 45.

205 **Op. cit.**, p. 65.

206 **D. I. R.**, XVI, I, p. 175. Același figurează și în documentul din 24 iulie (**ibidem**, p. 181) care însă nu poate fi din 1524, ci tot din 1523, din cauza prezenței lui Bădică (+ ianuarie 1524). Încă din 1901, N. Iorga făcuse această observație, dar ea nu a fost luată în seamă (**Studii și Documente**, III, p. XLVIII, nota).

207 P. P. Panaitescu, **Documente slavo-române din Sibiu**, în „**Studii și Cercetări**“, XXXII, 1938.

Vladislav și de alegerea lui Bădică ca domn. La 30 noiembrie [1523] „boierii Țării Românești” vesteau Brașovenilor că l-au ales domn pe Radu Vodă²⁰⁸, care expune motivele acestei acțiuni arătând că l-au ales cunoscându-l adevărat fecior de domn și pentru că pe Vladislav îl știau înțeleș cu turcii să le piarză capetele. „Iar Radu Vodă (de la Afumați) care petrece la Brașov cu *știrea noastră a petrecut*”²⁰⁹, căci ei se gîndeau numai să mintuie țara de turci. Acum, că s-au strîns cu toții în jurul domnului ales de ei și că au pace de la turci, ei cer Brașovenilor să îndepărteze dintre ei pe Radu Vodă.

Scrisoarea exprimă cum nu se poate mai bine realitatea dramatică a situației. Nu se putea gîndi nimeni la readucerea în scaun a lui Radu de la Afumați, respins de Poartă de abia cu cîteva luni înainte — dar nici nu mai putea suferi pe Vladislav, cu desăvîrșire plecat ocrotitorilor săi și care reprezintă un pericol și pentru ei.

Printre boierii alăturați Craioveștilor și noului domn se află și fostul mare vistier, Oancea din Batiu, căruia regele Ungariei îi reia partea sa din domeniul Geoagiului, deoarece devenise „necredincios regelui” alipindu-se lui Radu Voievod (care e Radu Bădică, nu Radu de la Afumați). De această „vicienie” a lui Oancea vorbește și o carte a lui Radu de la Afumați din 1528, privind stăpînirile lui Oancea în Pitești²¹⁰.

Probabil că tot atunci și pentru aceleași motive, regele Ludovic a confiscat la Geoagiu și partea banului Pîrvu, căruia îi este restituită însă în 1526, ca „nova donatio”²¹¹.

Alți boieri alăturați lui Bădică sînt numiți în scrisoarea lui Radu de la Afumați din 2 februarie [1524]. Ei sînt: Ghiura pîrcălabul (din Stănești-Vilcea), fiul vitreg al lui Harvat logofătul²¹², Radu Matil din Buicești, Boica pîrcălabul și Tudor din Drăgoiești, mare logofăt²¹³.

O ciocnire armată între cei doi voievozi frați — cel din scaun și

208 I. Bogdan, *op. cit.*, p. 227.

209 A. Veress, *Acta et Epistolae*, IV, p. 126; I. Mateș, *Moșiile domnilor români în Ardeal*, p. 50; același în *Relațiile Țării Românești cu Ardealul*; I. Minea, *Din trecutul stăpînirii românești asupra Ardealului*, în „Convorbiri literare” XLVIII, și extras, București, 1914. Documentul este din martie 1525, cînd Oancea deja murise. Actul inițial de donație, din 1523, la A. Veress, *op. cit.*, p. 127 și I. Minea, *op. cit.*, p. 176, unde domeniul e greșit numit Stremptul. În 1517 domeniul fusese dat lui Neagoe Basarab.

210 D.I.R., XVI, II, p. 46. Din acest document se poate deduce că Ivan Norocea, ginerele lui Mircea Ciobanu și unul din partizanii înfocați ai lui Mihai Viteazul cobora dacă nu direct, cel puțin prin femei din Radu, fratele lui Oancea vistierul.

211 A. Veress, *op. cit.*, p. 139. I. Minea, *op. cit.*, p. 76.

212 Pentru Ghiura logofătul, vz. Dan Pleșia, *Contribuții la istoricul mănăstirii Stănești-Vilcea*, în *Mitropolia Olteniei*, 1965, nr. 11-12. Harvat logofătul căzuse într-o luptă cu Turcii, la Severin.

213 I. Bogdan, *Documente și Regeste...*, p. 171.

cel pribag — nu a avut însă loc, cu toate amenințările lor reciproce²¹⁴. În ultimele zile ale lui ianuarie [1524], însuși Radu de la Afumați îngroapă trupul decapitat al fratelui său vitreg, la mănăstirea Dealului, citoria tatălui lor²¹⁵.

Văzînd cu cîtă ușurință le reușise lovitura împotriva lui Bădică, turcii încearcă repetarea ei și față de Radu V, căruia îndată după asasinarea lui Bădică îi trimis asigurări că „Sultanul i-a dat țara” și că steagul de domnie adus la Dunăre²¹⁶ spre a fi chipurile dat lui Bădică „este al lui Radu Voievod cel de peste plaiu”²¹⁷.

Acesta, de fapt, se afla deja în țară, după cum dovedește înhumarea lui Bădică, dar întîrzierea ajutorului cerut de la unguri²¹⁸, îl silește să se retragă din nou în Ardeal, cedînd locul lui Vladislav.

Documentele cunoscute din 1524 nu ne lămuresc asupra partizanilor celor doi voievozi care acum stau față-n față — Radu, domnul ales de țară, Vladislav, cel numit de turci — dar îi putem identifica prin sfaturile din 1525²¹⁹, în care alături de Radu, se regăsesc mai toți boierii din 1522, în frunte cu Pîrvul Craiovescu, pe cînd Vladislav nu se sprijinea decît pe sfetnici fără mare suprafață.

Pentru Radu, anul 1524 se scurge în lupte cu rivalul său, lupte cu rezultate variabile, nici una hotărîtoare; este însă probabil că prin mijlocirea Craioveștilor el să fi reușit să cîștige de partea sa pe turcii de la Dunăre, căci în lupta de la Drîdov Radu învinge cu ajutorul sangeacului de Belgrad și tot cu ajutorul unor rude turcite ale Craioveștilor izbutește la începutul anului 1525 să obțină investitura Porții²²⁰. Totuși luptele

214 *Ibidem*, la p. 168, scrisoarea lui Bădică din 19 ianuarie și la p. 170, ce a lui Radu Vodă către Brașoveni.

215 *Ibidem*, p. 171, scrisoarea lui Radu Vodă.

216 Steagul fusese cerut la Poartă de către Bădică și adus la Dunăre de cîțiva boieri însoțiți de o gardă turcească. O narațiune a uciderii lui Bădică, după Pocignolli, la G. Șineai, *op. cit.*, p. 233, unde însă Bădică e confundat cu Pîrvul banul, care s-ar fi ales domn și a fost ucis de turci.

217 I. Bogdan, *op. cit.*, p. 171, 173.

218 *Ibidem*, p. 171. Scrisoare din 2 februarie, greșit crezută de autor a fi din 1523.

219 În aceste sfaturi nu mai figurează Harvat logofătul, mort în 1524, la Severin, (cf. documente citate din A. Veress). Pomelnicele Argeșului („Biserica Ortodoxă Română” LXXXIII (1963) nr. 3—4, p. 297) și cel de la Govora („Mitropolia Olteniei”, an XIII (1961) nr. 10—12, p. 804), publicate de Prof. A. Sacerdoțeanu (cel de la Govora fusese parțial publicat de N. Iorga în ediția sa a **Istoriilor Domnilor Țării Românești**) dau numele atît a celor scăpați de măcelurile „agarenilor” între 1522—1525, cît și ale celor uciși. O parte din aceste nume au fost identificate de Ștefan Andreescu, **Observații asupra pomelnicului mănăstirii Argeș**, în „Glasul Bisericii” an XXVI (1967) nr. 7—8.

220 A. Veress, **Acta et Epistolae**, IV, p. 136, scrisoarea voievodului ardelean, Ioan Zapolya.

cu Vladislav continuă pînă în august 1525²²¹, cînd acesta din urmă dispare în condițiuni necunoscute.

Radu rămas singur stăpînitor, domnește în liniște relativă²²² pînă în toamna 1528, cînd încep a se manifesta primele simptome ale nemulțumirilor care vor provoca tragicul său sfîrșit în ianuarie 1529.

Tot atît de gravă în consecințe pentru țară ca răscoală din 1539, a lui Șerban banul împotriva lui Radu VII Paisie, asasinarea lui Radu Vodă la 2 ianuarie 1529²²³, constituie încă o problemă greu de lămurit a istoriei noastre. Cronicile care relatează drama și izvoarele externe care o înregistrează²²⁴, tac asupra cauzelor care au provocat-o, iar istoricii au atribuit-o greșelilor săvîrșite de Radu în politica sa externă²²⁵, căci părăsind pe vechiul său aliat, Ioan Zapolya, pulernic sprijinit de turci, el ar fi intrat în legături fățișe cu Ferdinand de Austria²²⁶, și aceasta tocmai în vremea cînd situația lui Ferdinand în Ardeal părea iremediabil compromisă.

Ipoteza este confirmată de o scrisoare din Roma din 9 iunie 1529, adresată lordului cancelar al Angliei, Cardinalul Wolsley, în care se arată că „predecesorul” voievodului Moise (deci Radu de la Afumați) fusese ucis din porunca sultanului, deoarece „s-a depărtat” de regele Ioan (Zapolya)²²⁷.

Dar, atitudinea lui Radu în conflictul pentru tronul Ungariei nu lămurește decît parțial problema. El a fost ucis de verii săi primari prin alianță, ginerii celor două surori ale lui Radu cel Mare²²⁸, Neagoe din Periș și Drăgan. Primul fusese alături de el în greaua perioadă dintre 1522—1525, cînd după ce a ocupat marea postelnicie, a devenit succesiv mare vister²²⁹ și mare vornic. Neagoe putea, deci, fi considerat ca unul dintre cei mai credincioși sprijinitori ai lui Radu și fapta sa ar părea cu desăvîrșire inexplicabilă dacă nu e pusă în legătură cu cariera și atitudinea celui alt făptaș, Drăgan, cu toată înrudirea sa cu Radu, i-a fost

221 Avem documente de la ambii domni. (**D.I.R.**, XVI, I, p. 182—189.

222 Are totuși de făcut față incursiunii lui Ștefăniță al Moldovei, vz. mai departe.

223 A. Veress, op. cit., p. 175, 187. Scrisorile din 27 ianuarie 1529, ale Episcopului Nicolae Gherendi către cancelarul Ungariei, confirmă această dată: la fel și cea a lui Andrei Mihalevith, către Ferdinand de Austria. Pe mormîntul lui Radu, la mînăstirea Argeș, data este însă 4 ianuarie. (N. Iorga, **Inscripții**, I, p. 149).

224 Vezi între altele scrisorile din A. Veress, op. cit., p. 174, 175, 182, 187.

225 N. Iorga, **Studii și Documente**, III, p. XLVIII; Gh. Palade, **Radu de la Afumați**, ed. II, p. 66, 75, care arată că răsculații lucrau din îndemnul turcilor.

226 Pentru atitudinea lui Radu în conflictul dintre Ferdinand și Zapolya pentru coroana Ungariei, vezi și corespondența din Veress, op. cit., sub dată.

227 Ed. TAPPE — **Documents concerning Romanian History**, (1427—1601), Haga 1964, doc. 14, p. 25—26.

228 I.C. Filitti, **Banatul**, p. 67.

229 La 30 martie 1526, Pirvul banul și Neagoe visterul primesc împreună domeniul Geoagiul. (A. Veress, op. cit., p. 139.

în mod constant ostil, și partizan pe față al lui Vladislav, în sfaturile cărui il aflăm ca mare postelnic și apoi în 1525 ca mare logofăt²³⁰. După august 1525 el nu mai este întâlnit în viața publică, dar fie că, iertat de domn, se afla în țară, fie că pribegise, este logic să bănuim că el a rămas în legătură cu familia fostului său domn, aflată acum la Țarigrad.

În unele tirile lui Moise, fiul lui Vladislav, pe lângă Poartă, în secolul de a doi înde scaunul și în cele ale lui Drăgan în țară în vederea cîștigării de partizani, trebuie căutate mobilurile asasinatului. Aici sta va fi avut și acordul tacit al Porții, pe lângă sprijinul fățiș al lui Mehmet pașa de Nicopole, care găsea acum prilej de răzbunare, căci este sigur că Poarta nu putea vedea cu ochi buni pe Radu Vodă, care intruchipa lupta de rezistență²³¹. Nici ipoteza unui amestec al lui Petru Rareș în aceste evenimente nu trebuie înlăturată²³².

Cronicile redau destul de plauzibil împrejurările premergătoare asasinatului. Complotiștii s-au întrunit la Slatina²³³ cu ceva oaste, și de acolo au pornit asupra Țirgovștei. Prinzind de veste prea tirziu pentru a le putea face față, Radu Vodă însoțit de fiul său Vlad, fug spre Oltenia unde știa că se poate bizui pe sprijinul banului Pârvu. Ei sînt ajunși însă din urmă la Rîmniceul Vîlcii și uciși chiar în episcopie. Era la 2 ianuarie 1529.

În interior, cauza lui Moise nu pare să fi cîștigat mulți partizani. Dintre sfetnicii lui Radu, singur Neagoe vornicul e cunoscut a se fi lăsat ademenit. Ceilalți nu numai că nu s-au alăturat complotului, dar și-au arătat pe față ostilitatea față de noul domn care și el venea întovărit de gărzi turcești, ostilitate care a mers pînă la amenințarea cu pribegia în masă²³⁴.

FAMILIA LUI RADU DE LA AFUMAȚI

Radu V a fost căsătorit de două ori :

1) Prima sa soție Voica, era fiica lui Vlădicul vornicul din Bucșani și Mogoșești (Vlașca) fiul lui Cega spătarul de la 1482. Dintr-această căsătorie care trebuie să fi avut loc în preajma anului 1510, s-au năs-

230 În sfaturile lui Vladislav III apar doi dregători cu acest nume : a) Drăgan (din Merișani - Bucșani ?) mare postelnic începînd de la 12 septembrie 1523 și pînă în aprilie 1525 cînd devine mare logofăt. **Nu apare sub Radu de la Afumați**, căci acei Drăgan postelnic din sfatul acestui domn de la 10 februarie 1525 este în realitate **Dragul din Orboești și Tărbăciani**, care va păstra dregătoria în tot cursul acestei domnii și apoi sub Radu Paisie va deveni mare stolnic și va muri decapitat în 1545, sub Mircea Ciobanul. b) Drăgan spătarul din 1523.

231 De aceea credem că N. Iorga greșea scriind că turcii „țineau la Radu“ (**Studii și Documente**, III, XLVIII)

232 N. Iorga, *ibidem*.

233 N. Iorga, *ibidem* ; Hurmuzaki, XI, Socotelile Sibiului.

234 *Ibidem* ; *Ibidem*.

cu trei copii : Vlad Vodă, ucis împreună cu tatăl său : Anca, viitoarea soție a lui Udriște vistierul din Mărgineni, care vor fi străbunii Elinei soția lui Radu Vodă Șerban, și Neașa, care neavînd urmași, lasă ca moștenitoare pe nepoata ei de soră, Elina soția lui Ivașco vornicul Gulescu²³⁵.

2) Voica grav bolnavă, moare la începutul anului 1526. Radu Vodă se recăsătorește — s-ar părea că aproape forțat de Craiovești²³⁶ — cu Ruxandra, fiica lui Neagoe Basarab și a Despinei, căsătorie care a fost cauza unui conflict sentimental armat cu Ștefăniță Vodă al Moldovei, provocînd prădarea țării pînă la Târgșor.

Cu Ruxandra, Radu de la Afumați a avut pe Radu-Ilie, domnul din 1552—1553, considerat pînă acum ca fiu al lui Radu Paisie²³⁷, dar a cărui filiație din Radu de la Afumați e confirmată de felul cum se exprimă în documentul din 20 martie 1553, prin care întărește mănăstirii Argeș un număr de țigani „care au fost mainainte ai Despinei, cumpărați pe asprii ei și miluiți de părinții domniei mele, de răposatul Radu Vodă și de Radu Vodă Călugărul (deci Radu Paisie)²³⁸”.

Fiu al lui Radu de la Afumați și al Ruxandrei, care se recăsătorește cu Radu Paisie, Radu Ilie putea numi pe ambii domni „părinții domniei mele”, în vreme ce dacă ar fi fost fiul lui Radu Paisie și al Ruxandrei e puțin probabil ca el să fi considerat ca tată și pe Radu de la Afumați.

Scurta domnie a lui Radu Ilie a constituit prin violența luptelor purtate cu Mircea Ciobanul și prin ura care însuflețea cele două tabere, o mică epopee. Ea poate fi încadrată în vasta competițiune care de 30 de ani însingera Transilvania, avînd ca țel coroana principatului — între Ferdinand de Austria și Ioan Zapolya. Susținut de primul, care prin înlocuirea lui Mircea Ciobanul, creatura turcilor, și-ar fi asigurat un aliat în Țara Românească, Radu Ilie a fost sprijinit și de toți boierii pribegi. Victoria de la Mănești în toamna anului 1552 i-a dat scaunul țării, dar Mircea cra mult prea prețios pentru turci pentruca aceștia să-i accepte pierderea, așa încît ei îl reînscăunează în primăvara anului următor.

De soarta ulterioară a lui Radu Ilie nu se mai știe nimic. Cu el se stinge ultimul scoboritor din singele lui Neagoe Basarab.

Tradiția inrudirii lor cu Neagoe Basarab a rămas vie la Craiovești. Cînd în 1601, după asasinarea lui Mihai Viteazul, s-a pus proble-

235 D.I.R., XVI, V, p. 417, document din 1598.

236 Documente aferente la A. Veress, *Acta et Epistolae*, sub dată.

237 A. D. Xenopol, *Lupta dintre Drăculești și Dănești*, p. 262 : Stoica Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 242 ; C. Kogălniceanu, *Tabloul genealogic și cronologic al Basarabilor*, (tabla genealogica), București, 1912, îl considerau chiar fiu al lui Radu cel Mare, ceea ce este evident imposibil.

238 D.I.R., XVI, III, p. 15, 16.

ma algerii unui domn, boierii aveau de ales între Nicolae Vodă Pătrașcu, fiul lui Mihai, și Marco, fiul lui Petru Cercei. Ambii erau însă prea tineri pentru a putea face față pericolului care amenința Țara Românească, care avea nevoie de „un domn războinic, nu de un copil”²³⁹, astfel încât ei — cu tot atașamentul lor față de cei doi voievozi — aleg pe Craiovescul Șerban palarnicul din Coiani, singurul care putea revendica o ascendență domnească, fie ca oricât de fictivă²⁴⁰.

Numai de la Radu Șerban ia naștere confuzia dintre Basarabesții cei vechi și Craiovești, confuzie sub care se va oficializa Matei Basarab. Urmașii lui Basarab I nu și-au spus niciodată Basarabi — în schimb Craioveștii, transformând acest nume domnesc în nume de familie, se vor numi ei Basarabi. Evoluția este ușor de urmărit: Radu Șerban nu-și va zice decât „nepotul marelui Basarab Voievod”²⁴¹ spre a-și justifica astfel ascensiunea la tron ca urmaș al lui Neagoe Basarab, și tot ca urmaș al acestuia va da și fiului său numele de Basarab.

Adevărata identificare a Craioveștilor, devenită a doua dinastie domnitoare a țării, cu Basarabii se va încheia sub Matei Basarab. În primii doi ani de domnie și el este doar „nepotul lui Basarab Voievod”, dar apoi devine „Matei Basarab”, și vorbește de „neamul nostru bășărălesc”. Iar Constantin Vodă, fiul lui Radu Șerban, este statornicit Constantin Basarab.

Sub Radu Leon [1664—1668], confundarea celor două neamuri este definitivă. Un hrisov din 27 martie 1665 pentru Cîmpulung vorbește de „răposatul Matei Basarab, carele s-au tras și domnia lui din acel neam Bășărălesc”²⁴².

Numele Basarab devine patronimic la Șerban Cantacuzino și la Constantin Brîncoveanu, iar Stolnicul Constantin Cantacuzino în răspunsul său către contele Marsigli vorbește de „Nagul Bassaraba primo”, precizînd: „Questo e il vero Bassaraba”²⁴³.

Fapt și mai remarcabil este că acest istoric ajunge să deosebească pe acești noi Basarabi de Craiovești și că-i face să coboare direct din Basarab I Intemeietorul²⁴⁴.

239 Hurmuzaki, IV₁, p. 7.

240 Singurul reprezentant al casei domnești care mai putea aspira la domnie era Radu fiul lui Mihnea Turcitul — dar acesta era omul turcilor și deci nu putea fi primit de țară.

241 Un document fals, din data 1604, iulie 10, îl numește în preambul „Io Basarab Voievod”, (D. I. R., XVII, I, p. 306).

242 I. Bogdan, *Documentele Cîmpulungului*, p. 21. Tot acolo, la p. 39, aceeași denumire și într-un hrisov din 17 aprilie 1714.

243 N. Iorga, *Operele Stolnicului Constantin Cantacuzino*, p. 51.

244 *Ibidem*, p. 52. I. C. Filitti, în lucrările sale asupra Craioveștilor este dintre primii care a demonstrat lipsa de temei a acestei confuzii.